

Владета Радовић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш – Србија

e-mail: vladeta.radovic@filfak.ni.ac.rs

Милан Дојчиновић

Универзитет у Нишу, докторанд Филозофског факултета, Ниш – Србија

e-mail: dojchaaa@gmail.com

Самир Љајић

Универзитет у Нишу, докторанд Филозофског факултета, Ниш – Србија

e-mail: ljajics@gmail.com

МЕДИЈСКА ДЕНОМИНАЦИЈА КОНФЕСИОНАЛНЕ ЗАСТУПЉЕНОСТИ МАЊИНА – НАМЕРА, НЕМАР ИЛИ ПРЕДРАСУДЕ

***Апстракт:** Савремени је тренутак суживота, оптерећен многобројним изазовима. При том вредносне оријентације излазе из оквира познатих система, а свест више не градимемо, већ је програмирамо. У таквом, наизглед „хаотичном поретку“, медији односе победу, корист остварују интересне групације, а корисници остају само корисни... Приоритети модерне цивилизације, парадоксално су контраиндиковани друштвеном развоју. Исходи фундаменталних грешака „новог начина производње“, све су драматичнији, капитал постаје сам себи потицај и сврха, а Дух остаје заробљен тежким стакленим сводом материјализма. Човек почиње да служи ономе што је за сопствену добробит стварао деценијама. Медији масовне комуникације су, у потпуности, ослобођени елементарних деонтолошких одредница, док су објективност, новинарска етика и заштита јавног интереса, постали архаична монографска тематика. Са основним постулатима су занемарене и мањинске групе које „леgitимно“ остају невидљиве. Истина, разлози маргинализације верских, етничких и расних мањинских заједница су многобројни, но профитабилност постаје неумољива категорија. Такво стање може имплицирати и значајније друштвене и морално-вредносне проблеме. Чињеница је и то да бројност мањинских групација круцијално утиче на положај, односно заступљеност у медијима, но медијска заступљеност ове врсте не би смела да буде тржишна категорија, док стереотипи и предрасуде, иако само последице, попримају форму доминанте.*

***Кључне речи:** медији, мањине, мањинске заједнице, религија, верске заједнице, дискриминација, локални медији...*

Уводна разматрања

Трагом искуственог, свакодневног, а потврђеног многобројним истраживањима, медијске су маргине резервисане за мањинске, махом угрожене групе, којима у начелу припадају: жене, деца, старија лица, особе са инвалидитетом, националне или верске мањинске заједнице... При том су недовољна медијска заступљеност или искљученост, уобичајени облици изопштености. Поред наглашене

медијске искључености, када је реч о угроженим групама, приметно је извештавање посредством стереотипа, односно генерализације и жанровске ограничености, што за последицу има стварање менталних представа, које најчешће не одговарају реалном стању, а потенцијално могу изазвати многобројне, махом негативне, друштвене појаве. Последице ове врсте деловања могу бити озбиљне и далекосежне, док су узроци несавесног извештавања превасходно: неинформисаност новинара, проблематичне вредносне оријентације, недовољно и/или неадекватно образовање већине учесника процеса информисања, као и многобројне предрасуде, којима савремено друштво, уз лажни привид развоја и даље робује. При том развој човека и цивилизација меримо технологијом, но без мисли и духовности, суштинског развоја не може бити.

Предметно истраживање је стога и посвећено извештавању медија о мањинским професионалним заједницама на подручју Града Ниша, односно степену и квалитету информисаности нишких новинара о датој теми.

„Медијска искљученост представља одсуство информација на програмима телевизијских и радио-станица, дневним и недељним новинама о делу припадника друштва, односно присуство медијских садржаја који за последицу имају оправдавање друштвене искључености и дискриминације, као и непоштовање права на идентитет”¹

Демаркација проблемске структуре

Религија, као облик друштвене свести, важна је нит духовне повезаности и модел објашњења суштине, сврхе и порекла свега постојећег. Још од првог страха од спознаје немогућности контроле, као ни објашњења суштине постања и постојања, релативно су трајна егзистенцијална карактеристика људског бића. Као системом кључних обележја културе, веровања и погледа на свет који га окружује, нејаки човек религијом тумачи порекло и смисао сопственог постојања и Универзума. На достигнутом степену развоја свести, људском су бићу скромних моћи - знамења и објашњења, неопходност, равна егзистенцијалним. У савремености доминантне, монотеистичке религије, махом и јесу наднационалне и универзалне, но кључ је ипак оно - сотеролошко² и есхатолошко³.

Митској свести, још није могућно приступати рационално, односно искуствено, јер је религијом, објективно и субјективно, у потпуности срасло. Превладати дуализам објављеног и виђеног, немушто би било, попут покушаја методолошког разграничења интуитивне и емпиријско-рационалне истине.

Потреба за религијом и присила

Хришћански филозоф Лактаније⁴, термин „религија“, у теорију уводи почетком 4. века нове ере⁵. Значајно је напоменути да је Лактанијево дело обележено

1 Милинков, 2012:311

2 С.грч. *soter*: спасилац, *logia*: учење... Спаситељ; надимак богова и владоца; Хришћанско учење о спасењу људи од греха, учење о Христу као сотеру, односно спаситељу и искупитељу човечанства

3 С.грч. (*eschaton, eschata, eschatos*) *eschaton*: оно крајње... Учење о крају Света, апокалипси; о општем ускрснућу и суду над светом; прим. Рај: реално есхатолошко место или савршена димензија постојања

4 Лактаније (250-320) професор латинске реторике, писац, филозоф, учитељ Константиновог сина Криспа. Као веома вештог говорника, Диоклецијан га поставља за професора латинске реторике,

тематиком верске толеранције и слободе вероисповести. У вредним ранохришћанским текстовима, успоставља аргументацију у корист слободе вероисповести, градећи *modus procedendi* на тврдњи да је сила у наметању вероисповести неутемељена и да је најзад осуђена на пропаст, јер религију није могућно наметати силом. Религију, према речима филозофа и учитеља реторике, треба ширити речима, а не мачем, јер она увек мора долазити као последица слободног избора појединца. Трагом Тертулијановог⁶ учења, Лактанције је упозоравао на контраефекат сваке присиле у религији. Ако је, према Тертулијану, „крв мученика семе нових хришћана“, Лактанције тврди да свака присила супротно делује и доноси још већу популарност религије над којом је насиље примењено.

*Истина се не може служити средствима силе и због тога они који уништавају друге религије морају бити кажњени!*⁷

Ипак, за промишљања о духу толеранције и разумевање суштине вере, нужно је сагледати и контекст, односно прихватити дух времена.

„Потреба за религијом је изворна, темељна људска потреба, баш као и љубав, осећање емотивне сигурности, реда и хармоније у животу“⁸. Говоримо ли о изворним, елементарним потребама, неопходно је сагледавати их и као фундамент надградње, без обзира на то којег су усмерења. „Та изворна религијска потреба увек се негде конкретизује, баш као и љубав, уобличава се и добија посебна обележја у оквиру дате верске традиције, прихватањем учења, вредности, моралних норми, до одређеног

но уважена му је позиција одузета због преобраћења у хришћанство, око 300. године. Практично, после премештаја са места професора реторике због ступања у хришћанство, Лактанције постаје ватрени критичар паганизма и један од неуморних бранилаца Хришћанске цркве. Његово дело: *О смрти прогонилаца (De mortibus persecutorum)*, настало око 318. године, једно је од важнијих сведочанстава о првим данима покрштеног и охришћаненог Царства. Примера ради, у овом је делу први пут описана Константинова визија на Милвијском мосту, која је, према Лактанцију, довела Константина до победе над Максенцијем

5 Порекло термина „религија“: лат *religare, religiere*: поново свезати, повезати, преповезати... Термин први пут користи Лактанције, казујући о вези човека са Природом, другим бићима и Богом. Римски писци су изводили реч: *religio* из глагола: *relegere*: поновно читати, исчитавати, изнова промишљати, јер о божанским стварима треба увек поновно размишљати или из: *religare*: привезати, јер религија веже људе с боговима и из ње следе обавезе према вишим силама или из: *reeligere*: поновно узети, поновно изабрати, чиме је наглашен дубљи смисао вољне, односно чувствене повезаности с Богом. И словенску реч: „вера“ (старослов. *věra*) изводимо из корена: *uer* (*var*: веровати, држати истинитим... лат. *verus*: истинит... нем. *wahr*: истинит...). Сасвим је могућно да је првобитно значење: Истина, приањање уз истину, избор између истине и неистине, између добра и зла.

6 *Quintus Septimius Florens Tertullianus* (~160~225) хришћански апологета из Картагине; изучавао је права у Риму, походно Грчку и Малу Азију, а у повратку у Картагину постао свештеник. Тертулијан је један од најплоднијих писаца латинске хришћанске књижевности свога доба. Најпре је био политеиста, да би око 197. године прихватио хришћанство. Многобројни његови списи, остали су сачувани и до данас. Пред крај живота, пришавши реду монтаниста, одбацио је општу цркву као цркву „апстрактних“ хришћана, почевши да разликује емпиричко од духовног виђење цркве. Од тада не дефинише цркву основном црквене организације, већ само помоћу Духа који је посвећивао појединачне припаднике. Прекоревао је Католичку заједницу као „цркву одређеног броја бискупа“

7 *Divinarum Institutionum*, Лактанције

8 Вукомановић, 2001: 12

понашања⁹. Несумњиво је при том да религија значајно и, не ретко, пресудно утиче на друштвену, нарочито политичку равн. Овакав се утицај може само интензивирати у условима изражене динамике развоја, попут друштвених превирања, сукоба, крупнијих развојних промена, као што су транспозиција начина производње, односно многобројни видови транзиције.

Медијски аспекти слободе вероисповести

До краја 19. века, тешко да је и могло бити речи о слободи вероисповести, као и са датим доменом позитивно-правне регулативе, јер су практично, у већој или мањој мери, све државе биле теократске, са, по правилу, персоналном конфузијом световног и духовног владара, односно власти¹⁰.

Чланом 11. Устава Републике Србије, дефинисана је „Световност државе“, где је имплицирано да је Република Србија световна држава, односно да су цркве и верске заједнице одвојене од државе и да се, ни на који начин, ни једна религија, не може успоставити као државна или обавезна. Чланом 21. експлицитно је истакнута и забрана сваке врсте дискриминације, непосредне или посредне, према било којем основу, а нарочито: расна, полна, односно родна, као и дискриминације према националној припадности, друштвеном пореклу, рођењу, вероисповести, политичком или другој врсти уверења, према имовном стању, култури, језику, старосној доби и психичком или физичком инвалидитету.

РЕМ¹¹ је тело, у складу са одредбама члана 8. Закона о радиодифузији, овлашћено да пропише правила имплементације радиодифузне политике у Републици Србији и та су правила, без изузетка, обавезујућа за емитере. При том је РЕМ, према међународном протоколу, члан организације ЕРГА12. У документима, којима је регулисана предметна област, о верским, односно религијским програмским садржајима у електронским и штампаним медијима, експлицитно је истакнуто:

1. емитери су дужни да религију у својим програмским активностима, третирају уважавајући: право на слободу савести и вероисповести и уздржавајући се од било каквог вида узнемиравања, дискриминације или привилеговања било кога због верских уверења, припадања или неприпадања верској заједници, учествовања и неучествовања

9 Кубурић-Боровић, 2009: 45

10 Према: Кубурић, Кубурић-Боровић, 2009: 45

11 Регулаторно тело за електронске медије - самостална регулаторна организација са својством правног лица, која регулише јавна овлашћења у циљу: делотворне имплементације утврђене политике у области пружања медијских услуга у Републици Србији, односно унапређивања квалитета и разноврсности услуга електронских медија; доприноса очувању, заштити и развоју слободе мишљења и изражавања; у циљу заштите интереса јавности у области електронских медија и заштите корисника услуга електронских медија, у складу са одредбама Закона о електронским медијима, на начин примерен демократском друштву. Регулаторно тело је функционално и финансијски независно од државних органа и организација, пружалаца медијских услуга и оператора. За обављање послова из своје надлежности Регулаторно тело је одговорно Народној скупштини, а за стручне и административне послове формира стручне службе. Основна правила организације и начин рада, прописани су Статутом. Савет има девет чланова, које бира Народна Скупштина Републике Србије из реда угледних стручњака из области које су од значаја за обављање послова из надлежности Регулаторног тела за електронске медије

12 Група европских регулатора за аудиовизуелне медијске услуге, која окупља високе представнике националних независних регулаторних тела у области аудиовизуелних медијских услуга

у богослужењу и верским обредима, односно коришћења или некоришћења зајемчених верских слобода и права;

2. емитери су дужни да се уздрже од прозелитизма¹³ и сваке врсте притиска која би могла угрозити слободу вероисповести;

3. верски програмски садржаји, ни на који начин не смеју подстицати, односно истицати коришћење верских слобода на начин којим се угрожава право на живот, право на здравље, права деце, право на лични и породични интегритет и право на имовину, нити коришћење верских слобода на начин којим се изазива и подстиче верска, национална или расна нетрпељивост.

„Статистички подаци којима располаже Министарство вера Србије, показују да религијским организацијама и покретима изван Српске православне цркве, Католичке цркве, Исламске верске заједнице и јудаизма, припада само: 1,37% од укупног броја верника“¹⁴. Извесно је и то, да такве конфесионалне заједнице, квантитативна маргина, донекле и кандидује за улогу „жртвог јарца“ и независно од садржаја њихових активности. Примера ради, у Србији су: Христова пентакостна црква или Хришћанска адвентистичка црква, сврстане у секте, док у Сједињеним Америчким Државама делују као две од многобројних протестантских деноминација. На основу предочених података, могућно је закључити да бројност може пресудно утицати на положај дате религијске заједнице. С обзиром на то да су медији, програмски и према инерцији информативне динамике, махом усмерени на најширу јавност, као и на то да бројност, односно масовност религијске заједнице значајно утиче на заступљеност у медијима, неспорно је да ће предочени параметри имати кључан утицај и на квалитет извештавања. Суштинско исходиште проблема може бити карактеризација религијских заједница у складу са сликом коју медији презентују о њима. Истина, чињеница је и то да медији нису једини који доприносе негативним конотацијама, али имају круцијалну улогу у стварању и преносу значења чиме потенцирају, односно намећу - и свесно и несвесно. Начин на који медији извештавају о припадницима појединих конфесија, не може а да не утиче на ставове припадника других религијских заједница о тој вери. По правилу, оно што је последица некритичког усвајања података, лако ствара услове за верску нетрпељивост, мржњу, психичко или физичко злостављање... Најзад, прегршт је историјских примера већих ратних сукоба између припадника различитих религијских заједница. Стога је и значајније коректно извештавање о религијским мањинама, које, поред фактографије, подразумева и контекст. Такође је битно да религијске заједнице које нису у већини, буду примерно заступљене у простору јавне комуникације.

Племенитост у интеракцији митоса и логоса

Промишљањем, од давнина тражимо рационалне доказе божје егзистенције. Било да су докази класични: онтолошки, космолошки или телеолошки, било да су крајње интуитивни, временом је појам религије попримио многобројна значења, оставши без општеприхваћеног одређења. Понајпре остаје, као осећање и уверење, оно што не подлеже логичком нити моралном суду. Ако је мистично осећање јединства с

13 Прозелит (стгрч. *προσῆλυτος*; *proselythos*: придошлица, дошљак...): обраћеник, онај који је прихватио другу веру, односно из једне странке, нарочито верске, прешао у неку другу. Израз потиче од доба Христовог, када су тако називани незнабошци, обраћеници. Прозелитизам је и манија или поама обраћења у неку веру. У историји је уобичајено било да такве тежње бивају оствариване нечасним, инвазивним па и суровим средствима.

14 Стојковић, 2002: 126

бескочначним, ако је веза с бескрајном Космичком интелигенцијом или утисак апсолутне зависности, ако је доживљај свега као божјег дела или јединства с Космосом, са светињом, односно осећај узвишеног у Души, тада мора бити и „свети“ принцип људског заједништва као нужности опстанка индивидуе. Да ли је, у људској равни, узвишеност - еквиваленција божанском, као истовремена иманенција и трансценденција света? Најзад, чак и да је религија само идеална, луцидно измаштана компензација мањкавости стварног живота или духовно одбацивање реалности и протест животної беди, и тада је вредност коју никоме не смемо ускраћивати. Људско се биће не рађа као формирана особа, већ то постаје када стекне дух рода, односно када овлада искуством затечених и претходних генерација. Ако је религија део усменог, односно писаног предања, тада и људски род, „обуком“, предаје дух човеку. Развојним током животног искуства, промишљањем и рационалном спознајом, митска ће свест претрпети логичку критику, а интеракцијом митоса и логоса, настаће философија, односно философска рационализација митског веровања. Истину, стога, није могуће спознати, изнедрити ни неговати у изопштењу, у дискриминацији или неразумевању, а „религија“ јесте, не ретко, опстајала и као пуко средство заштите привилегија или само као склоност сујеверју, саткана на недовољном познавању праве природе ствари.

„Речи су опасан и запаљив материјал од којег верници граде своје храмове, а идеолози своју моћ. Интереси су отровали наш језик и ми постајемо болно свесни да су наше речи испуњене клупком змија. `И језик је ватра, свијет пун неправде`¹⁵. То је огањ којим Бог обдари језик: Реч има магијску моћ да изазове осећања, мисли и дела, и најбоља, и најгора. И да је чист језик хришћанске вере, заражен идеолошким значењима, добро се види анализом садржаја верских гласила. У њима има исказа који су чињенично неистинити, екуменски неумесни, политички опасни, морално штетни, психолошки узнемиравајући, друштвено разарајући. Александар Бирвиш једном рече: ‘Лаж је стварност, али стварност не сме да буде лажна.’“¹⁶

*Племенит је човек незаинтересован и тежи универзалном. Прост се човек, будући да не познаје универзално, затвара у круг истомишљеника*¹⁷.

Одговорност, заштићеност и друштвена искљученост

Због огромне моћи коју имају, новинари морају бити одговорни или, само другачије речено, дубоко свесни снаге и последица сваке изговорене речи у простору јавне комуникације! То је нарочито изражено када је фокус јавности усмераван на осетљиве теме или угрожене групације, јер „...Ко не познаје вредност речи, неће моћи да упозна људе“¹⁸. Ипак, ако већ морају бити одговорни, требало би да буду и заштићени, јер је у противном свака даља реч лицемерна.

Према резултатима једног од првих истраживања медијске димензије друштвене искључености, које је Британски савет реализовао у Турској, током 2005. године, групе попут: жена, деце, особа са инвалидитетом, националних, односно верских мањина, препознате су као медијски искључене.¹⁹

15 Јаков 5,13

16 Шушњић, 2008: 14

17 Конфучије, 2009:11

18 Конфучије, 2009:130

19 Праћење друштвене искључености у Србији, 2008: 58

Стога су и циљеви и инструментаријум датог истраживања груписани и усмерени ка квантитативним и квалитативним својствима медијског извештавања о религијским мањинама на подручју Града Ниша. Исто тако, у фокусу истраживача, било је и у којој мери, односно на који је начин, у новинарским текстовима и садржајима електронских медија, препознат појам вишеструке дискриминације на основу вероисповести.

Методолошко-хипотетички оквир предметног истраживања

Предметом истраживања су квантитативно и квалитативно обухваћени: медијска слика верских мањина, као и однос посленика медијске струке према датом проблему заступљености. Циљеви истраживања су превасходно:

1. деноминација учесталости извештавања о религијским мањинама;
2. проблемска демаркација дискриминације у медијском приступу, посредством предрасуда и стереотипа, који утичу на извештавање о религијским мањинама;
3. проблемско разматрање информисаности посленика медијске струке у домену мањинских конфесија;
4. идентификација егзогених фактора маргинализације мањинских религијских заједница у домену медијског извештавања.

Хипотетичком структуром предметног истраживања, обухваћене су специфичне контролне варијабле:

1. Верске мањинске заједнице нису у одговарајућој мери медијски заступљене! Анкетна питања - тест хипотезе: а) Да ли, према вашем мишљењу, нишки медији у довољној мери извештавају о верским мањинама? б) Колико сте пута, у последњих годину дана, извештавали о тематској области религијских мањина? в) У којој мери користите верска гласила као релевантан извор информација? г) У којем сте контексту најчешће извештавали о религијским мањинама?

2. Медијски посленици имају предрасуде о религијским мањинама које утичу на њихово извештавање! Анкетна питања - тест хипотезе: а) Да ли имате пријатеље који су припадници мањинских религијских заједница? б) Каква би била Ваша реакција на промену професионалне припадности у ужој фамилији? в) Како бисте реаговали да на аеродрому угледате припадника исламске конфесије страног порекла? г) Да ли бисте склопили брак са особом друге вероисповести?

3. Нишки новинари нису довољно информисани о мањинским религијама! Анкетна питања - тест хипотезе: а) Да ли Вам је познато које су верске заједнице заступљене на подручју Ниша? б) Да ли знате где мањинске верске заједнице обављају службу на подручју Града Ниша? в) Да ли знате које свете књиге постоје? г) Да ли сте упознати са празницима мањинских верских заједница? д) Са којим се проблемима, према Вашем мишљењу, најчешће сучељавају припадници мањинских верских заједница?

4. Медијска динамика круцијално утиче на површно извештавање о мањинским религијским заједницама! Анкетна питања - тест хипотезе: а) Који фактори највише утичу на површно извештавање о религијским заједницама? б) Који би, према Вашем мишљењу, били најчешћи разлози прибегавања стереотипном извештавању?

Методски инструментаријум предметног истраживања, превасходно је заснован на оперативно-научној методи, односно научној анкети. Анкета је намењена нишким новинарима, односно медијским радницима, као и дописницима који су, према радним задацима, лоцирани на подручју Града Ниша. Истраживање је обављено на узорку од шездесетпет новинара: штампаних, електронских и е-медија.

Тумачење резултата анкетног истраживања

Подаци су обрађивани у односу на две егзогене и више ендогених варијабли:

1. врсте медија у којем испитаници раде: штампани медији, телевизија, радио, е-медији и

2. вероисповести испитаника, где су дате две могућности изјашњења: религиозни уз спецификацију припадности конфесији и нерелигиозни.

Од укупног броја испитаника, 62,5% медијских посленика тврди да нишки медији недовољно извештавају о религијским мањинама, док је 87,5 процената, у последњих годину дана, лично извештавало о религијским мањинама, неколико пута. При том је, чак 62,5%, изјавило да никада не користи религијска гласила, као релевантан извор информација.

Анкетирани медијски посленици, у значајнијем броју испитаника, око 75% према резултатима анкете, изјавило је да неутрално извештава о религијским мањинама, док је чак 87,5% потврдило да има пријатеље међу припадницима мањинских религијских заједница. Испитаници, без изузетка, верују да би њихове реакције биле уобичајене, када би на аеродрому угледали особу страног држављанства исламске вероисповести, док је чак 87,5 процената рекло да би им било свеједно уколико би неко од њихових ближњих променио конфесију.

Око три четвртине новинара штампаних медија, навело је да о верским мањинама извештава неутрално, док је 25 процената испитаника заокружило „позитиван контекст извештавања“. Као највећи проблем са којим се сучељавају припадници мањинских религијских заједница, велика већина испитаника препознаје: дискриминацију. Када је реч о обавештености новинара о религијским заједницама, резултати указују на то да 50% испитаника зна које су све религијске заједнице заступљене у Нишу, око 62,5% зна где поједине религијске заједнице обављају службу, док свега 62,5% зна које свете књиге постоје. Око две трећине новинара, необавештеност медијских посленика види као кључан фактор површног извештавања о мањинским религијским заједницама, док 62,5% сматра да је медијска динамика главни узрок стереотипног извештавања.

Од укупног броја испитаника, четрнаесторо су били запосленици радија. Њих 64,3% сматра да нишки медији недовољно извештавају о религијским мањинама, док је 85,7 процената неколико пута извештавало о верским мањинама у последњих годину дана. Мало више од 50% испитаника никад не користи религијска гласила као извор информација, док остатак то чини понекад. Приближно 93 процента испитаника са радија, одговорило је да неутрално извештава о религијским мањинама, а 72% сматра да је дискриминација главни проблем са којим се припадници верских мањина сусрећу у друштву. Пријатеље међу припадницима мањина има 71,4% испитаника дате групе, док би се тринаест од четрнаест испитаника осећало нормално када би на аеродрому угледало страног држављанина исламске вероисповести. При том, више од половине, изразило је индиферентан став према промени конфесије најближег члана породице, а шесторо од четрнаесторо зна све религијске заједнице заступљене на подручју Града Ниша. Исто толико зна само за поједине. Половина испитаника зна где припадници религијских заједница обављају службу, док 60% зна које свете књиге постоје. Да је недовољна информисаност новинара главни фактор површног извештавања о верским заједницама, сматра 57 процената, док 42,8% испитаника предрасуде новинара види као основни разлог стереотипног извештавања.

У датом истраживању, учествовало је дванаест телевизијских новинара. Њих 50% сматра да нишки медији не извештавају довољно о верским мањинама, док је

83,3% о њима извештавало неколико пута у последњих годину дана. Као извор информација, религијска гласила понекад користи 66,7%. Осам од дванаест испитаника неутрално извештава о религијским мањинама, док више од 90% има за пријатеље припаднике верских мањинских заједница. Једанаесторо од дванаесторо би се нормално осећало када би на аеродрому угледало страног држављанина припадника исламске вероисповести, док би 75,1% било индиферентно према промени конфесије. Тек нешто више од 67% телевизијских новинара верује да неутрално извештава о религијским мањинама, док је 25% одговорило да то чини у позитивном контексту. Поред дискриминације које су колеге из штампаних медија и са радија означиле као основни проблем религијских мањинских заједница, 59% телевизијских новинара сматра да је и незаступљеност у медијима један од круцијалних проблема. Када је реч о информисаности, 75% махом познаје религијске заједнице у Нишу, а исто толико зна и за нека места где припадници верских заједница обављају службу, док свега 50% наводи поједине свете књиге. Тек половина испитаника сматра да је необавештеност новинара главни фактор површног извештавања, а петоро од дванаесторо испитаника уређивачку политику препознаје као разлог стереотипног извештавања. Идентичан број испитаника, разлоге пре свега види у израженој медијској динамици.

Од укупног броја испитаника, 31 медијски посленик радно право остварује у е-медијима. Њих 61,3% сматра да нишки медији недовољно извештавају о религијским мањинама, а 96,8% је извештавало неколико пута за последњих годину дана. Као извор информација, верска гласила никада није користило чак 64,5%. Попут већине колега и новинари е-медија, у опсегу од 93,6%, одговорило је да неутрално извештава о темама које су везане за религијске мањине, а 58 процената сматра да је дискриминација кључ проблема са којим се религијске мањине сучељавају, док је за 35,5%, незаступљеност у медијима најзаступљенији проблем религијских мањина. При том су сви уверени да би се уобичајено понашали када би видели страног држављанина исламске вероисповести на аеродрому, без обзира на извештавање медија и учесталост терористичких напада у свету. Њих двадесетдвоје, изразило је индиферентност према промени конфесије међу припадницима најуже породице. Од укупног броја новинара е-медија, 32,3 процента, зна за поједине верске мањине заступљене на подручју Ниша, а 61,4% је информисано и где њихови припадници обављају службу, док 58% наводи и свете књиге. Као разлог површног извештавања, нешто више од 40%, наводи необавештеност новинара, а исто толико сматра да је динамика извештавања главни проблем. Најзад, више од половине испитаника наводи да су основни фактори стереотипног извештавања ипак предрасуде новинара према религијским мањинама.

Од укупног броја испитаника, односно шездесетпет новинара различитих медија, педесетдевет се декларисало као религиозно, а 58 их је православне вероисповести, док је један испитаник исламске. Двадесетдеветоро сматра да нишки медији недовољно извештавају о верским мањинама, а њих четрдесетдвоје је у последњих годину дана извештавало о мањинама, више пута. Као извор информација, мањинска гласила није никада користило 61,7 процената. Од укупног броја религиозних испитаника, 32,3% је одговорило како не зна да ли би склопили брак са особом друге вероисповести, а њих 85,1% неутрално извештава о мањинским религијским заједницама, док свега 61,7% има пријатеље који су припадници верских мањина. Чак 95,7 процената укупног броја религиозних испитаника, уверено је да би уобичајено реаговало када би на аеродрому угледало припадника исламске вероисповести страног држављанства, док 68% каже да би били индиферентни када би неко од њихових ближњих променио конфесију. Скоро 60% испитаника је упознато са већином религијских мањина, заступљених на подручју Града Ниша, а приближно толико зна и

где религијске мањине обављају верску службу и, при том, зна за већину светих књига. Као разлог површног извештавања о мањинама 68,1% наводи необавештеност новинара, а као фактор стереотипног извештавања, око 40% наводи предрасуде, а толико отприлике, апострофира и динамику извештавања.

Од шесторо испитаника који су декларисани као нерелигиозни, њих 66,7% сматра да нишки медији недовољно извештавају о религијским мањинама. Сви нерелигиозни испитаници су у последњих годину дана бар неколико пута извештавали о религијским мањинама, а 66,7% никада није користило верска гласила као извор информација. При том, петоро од шесторо нерелигиозних испитаника, одговорило је да би склопило брак са особом друге вероисповести. Сви испитаници су потврдили да о верским мањинама најчешће извештавају негативно. Без изузетка су наглашавали и да међу пријатељима имају припаднике религијских мањина. Од укупног броја нерелигиозних новинара, сви би реаговали нормално када би на аеродрому угледали припадника исламске заједнице страног порекла, док је њих 66,7 процената, индиферентно према промени конфесије у ужем фамилијарном кругу. Више од 60% дате групе испитаника, упозната је са скоро свим религијским мањинама, заступљеним на подручју Града Ниша. Приближан је и проценат испитаника који познаје свете књиге, док сви знају и за већину светих места где религијске заједнице практикују верске обреде. Као разлог површног извештавања о верским мањинама, нерелигиозни новинари, у једнаким вредностима, апострофирају: медијску динамику, немарност и необавештеност новинара, а као фактор стереотипног извештавања, такође у једнако распоређеним вредностима, наводе изражену динамику извештавања, предрасуде новинара и уређивачку политику.

Завршна разматрања

Разнородним појмовно-категоријалним одредбама религије, почетно су означене и различите компоненте религиозности, но већина их се не искључују узajамно, већ се употпуњују и воде ка одређењу религије као начина поимања, вредносне оријентације, живота поред световног или профаног, а потом и као модела суживота. Подвојеност профаног и религиозног, специфичан је конструкт, обојен различитостима, а не ретко и дијаметрално супротним вредностима... Телесног и душевног, коначног и безвременог, природног и натприродног, варљивог и исправног, грешног и крепосног, пролазног и оног којим заслужујемо боље.

Многобројним теоријама, истакнута је и повезаност религије и морала, чиме је и импликовано да су морални мотиви круцијална одредница религије. Карактеристична су гледишта која религију темеље на жудњи за суштаственим, узвишеним, волшебним, недостижним, а потом и потреби за бегом од свакидашњице, ка блаженом спокојству Духа и Ума. При том је круцијална управо разлика између та два стања света: између овог што га имамо, пуног мржње, глупости, неправде и оног блаженог, где тријумфују правда, љубав, разборитост... Трансценденција новим контекстом, представља духовно превазилажење датости, односно есхатолошки импулс, чиме бисмо на тренутак могли застати и можда се приближити идеји о радикалној промени стварности. За храбре, религија и вера нису једно те исто, но треба ли разборитост да раздваја или спаја.

У заједничким настојањима, јер без колективне свести остајемо само усамљена острвца која нису кадра ништа променити, медији масовне комуникације, без обзира на платформу, исказани су као капацитет без преседана. Да ли, указане нам могућности, прихватамо као снагу која нам од постања недостаје или је траћимо на залудности или, још погубније, на програмирање анимозитета. У тој трци „слабашне разборитости“ и

омасовљених техника „препарирања јавности“, образовање, јака мисао и добра намера, једина су оруђа. Најзад, без информисаности, образованости и разборитости новинара, као модерних тумача стварности, ову победу није могућно извојевати.

Већина испитаника анкетираних предметним истраживањем, а радно ангажованих у неком од медија, сматра да локални медији, генерално узев, недовољно извештавају о верским мањинама, док је више од 80% новинара извештавало о таквим групацијама само неколико пута у последњих годину дана. Највећи део испитаника верује да нема предрасуде према професионалним мањинама и њиховим припадницима, и да о њима увек извештава неутрално. Са датом констатацијом нису сагласни једино испитаници који су се изјаснили као нерелигиозни, апострофирајући да о религијским мањинама увек извештавају негативно. Новинари су, према резултатима истраживања, делимично информисани о верским мањинама, односно имају сазнања само о појединим верским заједницама. Поред наглашене медијске динамике и трке на информативном тржишту, већина анкетираних посленика медијске струке сматра да, на површно и стереотипно извештавање о мањинским религијским заједницама, превасходно утичу незнање или необавештеност новинара, а потом многобројне предрасуде, емоционална кохеренција и уређивачка политика медија.

Предметно истраживање открива многобројне пропусте у развојној стратегији, на личном, међутим, неупоредиво више на системском плану. Више је него сигурно, да је за друштвени развој, неопходно усаглашавање стратегије и свих форми јавне, ан-мас комуникације. Процес о којем је реч, неизоставно, мора пратити и обухватна реформа система формалног образовања.

Мислимо ли да најзад спознамо оличење љубави као проегзистенцију и, уз вишу, много вишу меру моралности, узлетимо из Хомеровог „тегобног животарења у царству сене“²⁰, мораћемо да се кандидујемо за филантропски свет, са неке сасвим друге стране: етничких, социјалних, односно верских антагонизама. Прихватимо ли Узвишено као љубав²¹, уз спознају да Љубав не може бити једно биће, нити једна егзистенција, већ иманенција и мноштво истовремено, попут „живота за друге“ или проегзистенције као спасоносне мере и форме егзистенције бића. Ако је „оностраност“ трансценденција, присутност Узвишеног у свету и човеку, била би иманенција. Тада би се и Узвишено открило у лику племенитог, као „реч стварања“, као логос, промисао и нит, која свет твори Универзумом, насупрот хаоса. И као што стварање није један, за навек дат чин, но је вечни процес, тако је и неопходност бивства нашега, непрестано надвладавање бесмисла, противречности и хаоса, прво сопствених, а потом и оних који нас окружују.

Извори и литература

Вукомановић, М. (2001) *Свето и мноштво: изазови религијског плурализма*, Београд: Чигоја штампа

Конфучије (приређено 2009.) *Мисли*, Лесковац: Златна књига

20 Старогрчки песник, аутор *Илијаде* и *Одисеје*, древних стубова хеленске књижевности. О Хомеру нам осташе само легенде, које казују о слепом песнику, који песмом и лиром осваја свет. На основу оскудних података и лингвистичких истраживања, теоретичари претпостављају да су легендарни епови писани на западној обали Мале Азије, око 9. века пре нове ере. Највероватније је да су то на почетку била само предања, генерацијама преношена и надграђивана, док најзад нису била и записана. Остаје нам у аманет и вечито питање као метафора: јесмо ли имали једног или мноштво „Хомера“

21 *Deus caritas est*

- Кубурић, З. и Кубурић Боровић, М. (2009) *Ревитализација религије на Балкану*. У: *Revitalization of religion (theoretical and comparative approaches)*, приредила Данијела Гавриловић, Ниш: УСССР
- Кутлешкић, В. (2007) *Ставови политичких партија у политичком систему Србије према религији и верским заједницама*, Београд: Факултет политичких наука
- Милинковић, С. (2012) *Сиромаштво жена – медијска искљученост*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад: Филозофски факултет
- Стојковић, Б. (2002) *Идентитет и комуникација*, Београд: Чигоја штампа
- Шушњић, Ђ. (2008) *Рибари људских душа*, Београд: Чигоја штампа

Vladeta Radović
Milan Dojčinović
Samir Ljajić

**MEDIA DENOMINATION OF CONFESSIONAL MINORITIES
REPRESENTATION – INTENTION, NEGLIGENCE OR PREJUDICE**

The contemporary is the moment of coexistence, burdened with many challenges. While the value orientation outside the scope of the known system our consciousness is not anymore built, it is programmed. In such a seemingly "chaotic order", media relations takes victory, the benefits are realized by interest groups, and users remain only useful... The priorities of modern civilization, paradoxically, are contrary to social development. Expressions of fundamental errors, "a new mode of production", are more dramatic, capital becomes itself an incentive and purpose, and a Spirit remains trapped in heavy glass vault materialism. Therefore, the man begins to subserve what he created for his own good for decades. Mass media are totally exempt natural deontological benchmarks, while objectivity, journalism ethics and protection of the public interest become archaic monographic theme. With the basic postulates minority groups are neglected and "legitimate" remain invisible. Indeed, the reasons for the marginalization of religious, ethnic and racial minority communities are many, but the profitability becomes inexorable category. Such a condition may initiate an significant social and moral value issues. The fact is that the number of minority groups crucially affects the position and presence in the media, but media coverage of this kind should not be a market category, while stereotyping and prejudice, although only the consequences, take the form of dominants.